

**ЎРТА ОСИЁДА МУСИҚА ИЛМИ РИВОЖЛАНИШИДА
БАХШИЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ**
Jamoldin Muypdinov -Фарғона Давлат университети ўқитувчиси

Аннотация

Ушбу мақолада мустақил Ўзбекистонимизда бахшичилик санъати – номоддий-маънавий меросини ўрганиш, асраб-авайлаш, қардош ўзбек-тожик достончилигида ифодаланган ўзаро дўст-биродар бўлиб турмуш завқини сураётганлиги баён қилинди.

**РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИСКУССТВА БАХИШИ В РАЗВИТИИ
МУЗЫКАЛЬНОЙ НАУКИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ**
Jamoldin Muypdinov -преподаватель Ферганского государственного

университета

Аннотация

Эта статья рассказывает нам, что в независимом Узбекистане холостяцкое искусство - изучение нематериального и духовного наследия, сохранение братства братского братства выражается в дружеской узбекско-таджикской дружбе.

**ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE ART OF BAHISHI IN THE
DEVELOPMENT OF MUSICAL SCIENCE IN CENTRAL ASIA**

Jamoldin Muypdinov - teacher of Fergana State University

Annotation

This article tells us that in independent Uzbekistan the bachelorship of art - the study of intangible and spiritual heritage, preservation, brotherhood of brotherly brotherhood expressed in friendly Uzbek-Tajik friendship.

Калит сўз: бахши, достон, санъат, халқ оғзаки ижоди, мерос

Ключевые слова: бахши, эпос, искусство, фольклор, наследие

Key words: bakhshi, epos, art, folklore, heritage

Бахшичилик санъати Марказий Осиё жумладан, Ўзбекистон билан чегарадош, қардош халқларнинг ноёб маънавий кадрларидандир. Чунончи,

мамлакатимизда истиқомат қилаётган кўплаб миллат ва элатларнинг ижтимоий ҳамжиҳатлик ришталари ана шу кадриятлардан қувват олади. Зеро, ҳар бир бахши хотирасида ўтмиш анъаналарини сақлаб, уни авлодларга етказган ва бу ижтимоий анъана ҳар гал ижро жараёнида янада бойиб, янгиланиб борган. Шарофиддин Али Яздийнинг ёзишича, Амир Темур (1370–1405) хукмронлиги йилларида Давлатшоҳ бахши[1], “Акбарнома”да эса Мирбахши деган бош бахшининг номи қайд этилган бўлса, Аҳмад Югнакийнинг “Ҳибат ул- ҳақойик” асарида:

Қани амри маъруф, қани яхшилар?

Қани ҳақни айтган ҳақгўй бахшилар? [2]

дея ҳақиқатни куйловчилар васф этилади. Шунингдек, бир қатор Шарқ халқлари адабий меросининг нодир намуналарида “бахши” - Чигатой улуси, Олтин Ўрда, Қозон ва Қрим хонликларида котиблар, Бобирийлар давлатидаги ҳарбий қисмларнинг ҳисоб-китоб ишларини олиб борувчи ва уларга маош тўловчи йирик амалдорларни, Бухоро амирлигида маъмурий бинолар қурилишда маблағ (сарф-харажат) ҳисобини олиб борувчи кишилар сифатида эътироф этилади.

Бахшичилик санъатининг эътиборга молик яна бир хусусияти устоз ва шогирдлик анъаналари, аждодлар ва авлодлар, мерос ва ворислик, кеча билан бугуннинг, бугун билан эртанинг ўзаро алоқадорлиги ва қардош халқларнинг ўзаро итифоклик фазилатлари унда тараннум этилади.

Жумладан тарихий тараққиёт жараёнида бир-бирига тутшиб кетган ўзбек-тожик халқлари ўртасидаги ўзига хос дўстлик ва қўшничилик ришталари бугунги кунда ҳам янада мустаҳкамланиб бораётганлиги бу халқларнингқадимдан халқ оғзаки ижоди билан бирлашиб камол топганидан далолатдир

Бахшичилик саънатига оид анъанавий мусиқа маданияти ҳам бой ва хилма-хил бўлиб, бир неча ҳудудий бахшичилик услубларидан ташкил топган. Ҳолбуки Суғд вилоятида азалдан ёнма-ён яшаб келган ўзбек ва тожик халқларининг ижодкорлик анъаналари ўзаро қоришиб иккала қардош халқ бахшичилик ижодида меҳнат, маиший ва маросим қўшиқларининг намуналари ширу-шакар – ўзбегим-тожик билан якдил эканлигининг ифодасидир.

Бахшичилик кўпайиб боргани сари устоз-шогирд анъанаси вужудга келиши баробарида халқнинг севимли қаҳрамонлари жасорати ҳақидаги туркум дostonлар ўзбек, тожик, қозоқ, туркман, қорақалпоқ, татар, озарбайжон, грузин, турк халқлари орасида кенг тарқалиб қалбларни-қалбларга вобаста этувчи ижодкорлик санъати жамоавийлик касб этган.

Маълумки, жанубий Ўзбекистон халқ оғзаки ижодини ўрганишга киришиш 1929 - йилдан бошланиб икки воҳа дostonчилигини илк бор тадқиқ этишга киришган фольклоршунос Ҳ.Зарифов ҳисобланади ва у томонидан Чироқчилик Бойсари, Ражаб бахшиларни, китоблик Абдулла шоир Нурали ўғли, бойсунлик Холиёр юзбоши Абдукарим ўғли каби юксак маҳоратли бахшиларни аниқланиб, репертуардаги асарлардан намуналар ёзиб олганлиги[3] билан бирга бахшилар ижросидаги халқларнинг барҳаёт ижодини неча-неча асрлар қаридан сайқал топиб янада ўзида бирдамлик фазилати касб этаётганлигини кўрсатиб берган.

Қардош тожик халқ оғзаки ижодида ҳам “Гўрўғли” ва “Алпомиш” дostonларининг айрим шакллари ҳамда кўринишлари учрайди, масалан таниқли шарқшунос И.С.Брагинский (1905–1989) “Гўрўғли” дostonини Қурбон Сафар номли тожик бахшисидан 1933–35 йиллар ёзиб олган [4]. Бундан ташқари бахшичилик дostonининг яна бир ноёб намунаси XX асрнинг 70-йиллари охири - 80-йилларнинг бошларида О. Собиров томонидан нашр қилинган «Ёзи билан Зебо» дostonининг йиғма матни [5] қадрдон халқлар маскан топган Қашқадарё ва Сурхондарё воҳаси қишлоқлари, Фарғона водийсида, Қирғизистоннинг Ўш вилоятидаги Ўзган, Аравон, Олабуқа туманларида, Қозоғистоннинг Туркистон атроф қишлоқларида, жанубий Тожикистон атрофидаги қишлоқларда оммалашган вариантларида чорвадор, деҳқон ва боғбонларнинг ижтимоий турмуш тарзи билан боғлиқ маълумотлар борлиги [6] азалдан қардош миллатлар ўртасидаги тотувлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамланишига хизмат қилганлигини кўриш мумкин.

«Ёзи билан Зебо» дostonи ўзбек халқ оғзаки ижодининг дурдона асарларидан ҳисобланиб кўп вариантлилиги ва кенг тарқалганлиги билан ҳам қардош миллатлар ўртасида бирдамлик, яқдиллик, муҳаббат ва вафонинг гўзал фазилатлари сифатида алоҳида қимматга эга. Шунингдек, 1975-йилнинг ёзида Наманган вилояти Янгикўрғон туманида яшовчи Раззоқ бахши Қозоқбоев ижросида ёзиб олинган «Нени айтай?» термасида:

Кел, Зебожон, Ёзи томошасига,
Зебоман Кал Ёзидан айтайми?

мазкур дostonнинг нафақат ўзбек ва тожик балки турли миллат бахшилари томонидан ижро этилганлиги диққатга сазавор Янгиқўрғон туманидаги ўн тўрт киши томонидан бу дoston жамоа бўлиб ижро этганлиги О.Собировнинг “Ёзи билан Зебо” асарида келтирилган.

Айниқса Наманган вилояти Янги қўрғон тумани худудида Қўлбуқон дostonчилик мактабининг вакиллари Ҳайдар Бойча ўғли, Раззоқ Қозок ўғли, Усмон Маматқул ўғли, Бўрибахши, Маллавой Ҳошимовлар ижодида Булунғур дostonчилик мактаби таъсири кучли бўлганлигини кўрсатади [7] мана шу жиҳат билан ҳам қадимдан шаклланган халқ ижодиётининг айнан кўплаб миллат ва элатга мансублиги умумбашарий қадриятларни ўзида мужассам этганлиги билан эътиборга лойиқдир. Бу асарнинг яна бир ўзига хос хусусияти унда ватан иймондек муқаддас неъмат эканлигининг таъкиди асар қаҳрамонлари томонидан васф этилиши билан дoston кўпгина парчалари халқ кўшиқларига айланиб кетганлигидадир.

Дарадан келган шамолнинг гарди бор,
Сояда ётган йигитнинг дарди бор,
Қорайиб келган булут қор келтирар,
Келмайин кетган йигит ор келтирар...

Бахшилиқ санъатининг ўзига хослиги, бор таровати ҳам бахши томонидан айтилаётган халқ ижодиёти воқеаларининг ҳаётийлиги, диалогларнинг оҳангдошлиги, шеърини нутқнинг равонлиги, жозибадорлиги, қофияларнинг оригиналлиги, ифодавий безакларнинг хилма-хил товланиши билан қаҳрамон кайфиятини, унинг интиқ ва ғоят нозик кечинмаларини таъсирчан баён этилиши [8] Марказий Осиё халқлари бахшилари маҳорати ва истеъдоди билан уйғунлашади.

Қош қоралиқдан қароғим қолмади,
Интизорликдан мадорим қолмади...
Ёнага ётиб эдим ёним билан,
Кийимим қотди менинг қоним билан...
Толга чиқдим толча бўйим толади...

(“Ёзи билан Зебо дostonидан”)

Достоннинг йиғма вариантыни ишлаб чиқишда, республикамизнинг Фарғона водийси билан жанубий туманларидан ёзиб олинган вариантларни ягона шаклга келтиришда талай қийинчиликларга дуч келинганлиги, Фарғона водийсидан ёзиб олинган достон вариантларида халқ ҳаётининг деҳқончилик, боғдорчилик билан боғлиқ томонлари акс этган бўлса, жанубий туманлардаги вариантларда эса чорвадорларнинг тирикчилиги, яшаш тарзи, муҳити билан алоқадор тасвирлар кўп учраганлиги билан кадрдон халқларнинг турмуш тарзи, анъаналари ва қадриятлари турлича бўлишидан қатъий назар қалблар муштараклиги, бахшичилик санъатининг ўзига хос сеҳри ҳам дилларни дилларга боғлаганлигидадир.

Асардаги кўпгина бандлар жуда кўп ижро этилганлигидан қуйма ҳолга келиб сайқал топган. Шунинг учун 1922–1925-йиллари журналист Рафиқ Мўмин томонидан тўпланган вариантдаги парчаларни ярим аср ўтгач ёзиб олинган вариантларга солиштирилганда, жуда кўп бандлар ўзгармай куйланиб келинганлигидан бу асарнинг нақадар халқчил ва ҳаётбахш эканлигини билдиради.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, тарихан қардош халқлар ижоди билан уйғунлашиб кетган бу қадриятларимизни асраб авайлаган ҳолда келажак авлодларга муносиб етказиш ва уни тараққий этишида юртимизда истиқомат қилувчи биродар-дўстларимиз билан яқдил, ҳамфикрликда юксак марраларни забт этишимиз мумкин. Зеро, муҳтарам юртбошимиз Шавкат Мирзиёев Сурхондарёда халқаро бахшичилик санъати фестивали очилишига бағишланган тантанали маросимда нутқида “Бахшилар нафақат халқ о‘тмишининг акс-садоси, айна пайтда бугунги куннинг ҳам жарангдор овозидир... Агар биз бу ноёб санъатни сақлаб қолиш учун бугун барчамиз биргаликда ҳаракат қилмасак, эртага, афсуски, кеч бўлади, келгуси авлодлар, тарих бизни кечирмайди”[9].

Илло, мазкур таъкид замирида мустақил ватанамизнинг эртанги куни, ёруғ келажаги, тенглар ичра тенглиги, ривожланган мамлакатлар қатори унинг ҳам ўз ўрни ва салоҳияти борлиги бунда ўз ифодасини топади.

INNOVATION HOUSE

Фойдаланилган адабиётлар

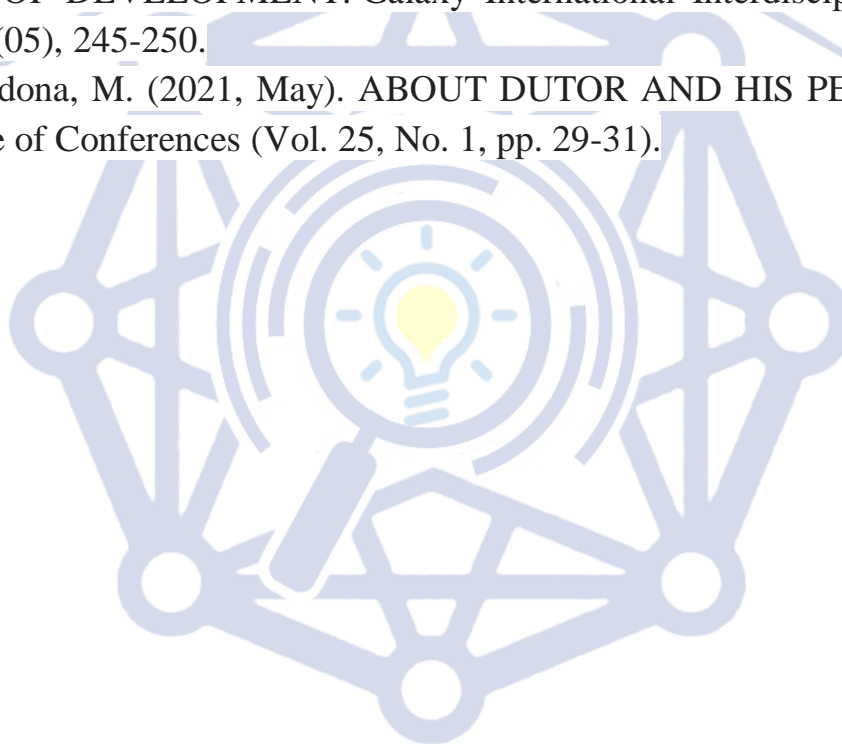
1. О.Собиров. “Ёзи билан Зебо”. Достон. Т.: «Ёш гвардия», 1978.
2. Турсунов С.Н, Пардаев Т.Р, Турсунова Н.М, Муртазоев Б. “Ўзбекистонда бахшичилик санъатининг шаклланиши ва тараққиёти тарихи”. “Фан ва технология” 2014 йил. 41-бет
3. Султонов, А., & Абдисатторов, А. (2022). МАРКАЗИЙ ОСИЁДА МУСИҚА ИЛМИ РИВОЖЛАНИШИДА БАХШИЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10-2), 478-483.
4. Sulstonov, A. (2022). MUSIQIY IDROKKA TA’SIR ETUVCHI TRANSFORMATSION TENDENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING SAMARADORLIGI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10-2), 314-323.
5. Sultanov Akmaljon Normuhammatovich (2022). O’QUVCHILARDA MILLIY MUSIQA ESHITISH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI. Science and innovation, 1 (B2), 259-263. doi: 10.5281/zenodo.6614904
6. Qirgizov, I., & Sulstonov, A. (2019). Maktabrepertuari: musiqiy ta’limda innovatsion yondashuv. Farg’ona.
7. A. Sulstonov. (2023). INNOVATSION TA’LIM SHAROITIDA MUSIQIY IDROKKA TA’SIR QILUVCHI TALABA YOSHLAR TENDENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING AҲАМИЯТИ. AmerikagumanitarvajtimoiyFanlarbo'yichatadqiqotlarjurnali, 11, 232-237.
Olingan <https://www.americanjournal.org/index.php/ajrhss/article/view/746>
8. Shakirov, T. N. (2022). SUCCESSION IS THE MAIN PRINCIPLE OF DEVELOPMENT OF NATIONAL MUSIC CULTURE. Oriental Journal of Social Sciences, 2(06), 1-10.
9. Шокиров, Т. Н. (2022). АБУНАСРФОРОВИЙНИНГ МУСИҚА ИЛМИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 353-359.

10. Kirgizov, I., Kirgizov, I., Najmetdinova, M., &Atabayeva, S. (2022, February). THE GENESIS OF THE DEVELOPMENT OF MUSIC CULTURE. In Archive of Conferences (pp. 57-60).
11. Kirgizov, I., Imyaminovich, K. I., Nurmammedjanov, A., Sotvoldievich, S. B., Mamasodikovna, N. M., &Juraevna, A. S. (2021). The Pleasure of Singing, Listening and Understanding Navoi. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 2410-2413.
12. Нурмухамеджанов, А. (2022). ЁШЛАР ИЖТИМОЙИЙ ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШДА БЎШ ВАҚТДАН ФОЙДАЛАНИШ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 442-446
13. Muydinov, J. S. (2022). XALQ QO ‘SHIQLARI–USTOZLAR SAYQALIDA. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 606-610.
14. Namozova, D. T. (2021). MUSIQA DARSLARIDA O’QUVCHILARNI KREATIVLIK HAMDA ERKIN TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNI TASHKIL ETISH. Scientific progress, 2(2), 1313-1315.
15. Djalolova, N. (2022). BO’LAJAK MUSIQA O’QITUVCHISINING AMALIY DARSLARGA TAYYORGARLIK FAOLIYATIDA KREATIVLIK JIHATLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, naturalandsocialsciences, 2(10-2), 534-539.
16. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE. In Archive of Conferences (pp. 44-48).
17. Mansurova Nigoraxon Rustamjonovna MUSIQIY TA’LIM ESTETIK TARBIYA TAYANCHI Uzbek Scholar Journal 2022/9/23 Volume8 (95-97)
18. Мансурова НАЦИОНАЛЬНОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ, НАПРАВЛЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА ЕГО СОХРАНЕНИЯ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ
19. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал Issue 11 258-265
20. N Mansurova NATIONAL MUSICAL HERITAGE, DIRECTIONS OF THE PEDAGOGICAL PROCESS FOR ITS PRESERVATION AND ITS SPECIFIC CHARACTERISTICS «Science and innovation» 2023 Volume 2 Issue C5 85-91

21. Umarzhanovich, G. A. (2022). Efficiency Of Physical Education Classes Through A Combined Approach With The Use Of Means And Methods Used In Belts Wrestling. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 842-846.
22. Gofurov, A. U. (2020). Methods of improving the physical training and coordination skills of wrestlers aged 10-12. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 2(6), 421-426.
23. Gafurov, A. (2023). TECHNOLOGICAL OBJECTIVE ASPECTS OF DEVELOPING THE KNOWLEDGE OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS ABOUT SPORTS TOURISM. *Академические исследования в современной науке*, 2(12), 196-205.
24. O'rinov, M. X. O. G. (2022). CHIZMACHILIK FANI DARSLARIDA UYG'UNLASHGAN TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 167-173.
25. O'rinov, M. X. O. G. (2022). TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING CHIZMACHILIK FANIDAGI O'RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 110-114.
26. Muydinov J. S. (2022). UZBEK MUSIC HISTORICAL THE ROLE OF FOLKLORE CREATION IN DEVELOPMENT. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(3), 557-559.
27. Хожимаматов А. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ШКОЛЫ И РОЛИ НАЦИОНАЛЬНОЙ МУЗЫКИ В РАЗВИТИИ КУЛЬТУРЫ. *“JOURNAL OF SCIENCE-INNOVATIVE RESEARCH IN UZBEKISTAN” JURNALI VOLUME 1, ISSUE 2, 2023. JUNE* 249-253 bet.
28. Achildiyeva, M. (2023). PATNISAKI ASHULANING IJTIMOIIY JARAYONDA FALSAFIY TARAQQIYOTI XUSUSIDA. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(2), 254-266.
29. Achildiyeva, M. (2023). QADIMGI DAVR CHOLG 'U SOZLARI VA ULARNING KELIB CHIQISHI. DENMARK" THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC PROGRESS IN MODERN SOCIETY", 14(1).

30. Achildiyeva, M., & Mohinur, M. (2023). O‘ZBEK SAN’ATINING ZABARDAST HOFIZI JO‘RAXON SULTONOV. DENMARK" THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC PROGRESS IN MODERN SOCIETY", 14(1).
31. Achildiyeva, M., & Sabina, B. (2023). ALISHER NAVOIY ASARLARIDA MUSIQIY ATAMALAR. *Gospodarka i Innowacje.*, 34, 494-498.
32. Achildiyeva, M., & Atkiyoyeva, R. (2023). O‘ZBEK MILLIY BALETLARINING PSIXO-ESTETIK AHAMIYATI. *Gospodarka i Innowacje.*, 34, 485-489.
33. Ikromova, F. Y. Q., & Achildiyeva, M. (2023). XOR SAN’ATINING KELIB CHIQISH TARIXI, UNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(5), 320-325.
34. Achildiyeva, M., & Ikromova, F. (2022). THE USE OF MAQOM METHODS IN THE OPERA " LEYLI AND MAJNUN" BY REINGOLD GLIER AND TOLIBJON SODIKOV. *Science and Innovation*, 1(4), 23-28.
35. Xojimatov, A., & Ikromova, F. (2022). PROBLEMS OF PERFORMING MUSICAL STAGE WORKS (ON THE EXAMPLE OF THE OEUVRE OF UZBEK COMPOSERS). *Science and Innovation*, 1(4), 29-33.
36. Xojimatov, A., & Ikromova, F. (2022). Look at the Polyphony and Theoretical Heritage of SI Taneev. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 8, 87-89.
37. Xojimatov, A. (2022). CHANG CHOLG ‘USI TARIXIGA BIR NAZAR VA UNING ORNAMENTAL BEZAKLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 265-275.
38. Xojimatov, A., & Ikromova, F. (2022). МУСИҚИЙ САҲНАВИЙ АСАРЛАРНИНГ ИЖРОЧИЛИК МУАММОЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН КОМПОЗИТОРЛАРИ ИЖОДИ МИСОЛИДА). *Science and innovation*, 1(C4), 29-33.
39. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE. In *Archive of Conferences* (pp. 44-48).
40. Murodova, D. (2021). Scientific And Theoretical Aspects of Musical Thinking. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 1(1), 196-199.

41. Murodova, D. (2022). ЯНГИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЁШЛАРДА БАДИИЙ-ЭСТЕТИК БИЛИМ ВА КЎНИКМАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАРУРИЯТИ. *Science and innovation*, 1(B6), 702-707.
42. Murodova, D. R. Q. (2023). ВО ‘LAJAK MUSIQA TA’LIMI O ‘QITUVCHILARINING BADIY-ESTETIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MAZMUNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 644-649.
43. Murodova, D. (2021). THE CONCEPT OF MUSICAL THINKING AND ITS STAGES OF DEVELOPMENT. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 245-250.
44. Durdona, M. (2021, May). ABOUT DUTOR AND HIS PERFORMANCE. In *Archive of Conferences (Vol. 25, No. 1, pp. 29-31)*.

Research Science and
Innovation House

